

VANT VALGET I 2001: Og med det ble alle de gamle «sannhetene» skiftet ut med nye, skriver kronikkforfatteren.

Kampen om sannhetene

Etter 30 års dominans har den kulturradikale eliten tapt kulturkampen, og banet veien for høyrepopulismen.

Rune Lykkeberg

NOEN SER DET som det danske syndefallet. Andre ser det som den store befrielsen. Men de aller fleste dansker er enige om at Folketingsvalget i 2001 var historisk. Plutselig var ikke Sosialdemokraterne lenger landets største parti, det hadde i stedet det gamle bondepartiet Venstre blitt. Dansk Folkeparti ble landets tredje største parti.

Den største forandringen viste seg likevel ikke i tallene, men i oppfattelsen av riktig og galt. Det var som om gamle offentlige sannheter ble byttet ut med nye i løpet av ei natt.

PÅ 90-TALLET STO den sosialdemokratiske statsministeren Poul Nyrup Rasmussen på Folketingets talerstol og sa at Dansk Folkeparti aldri ville bli et stuerent parti. «Stueren» er et ord man bruker om hunder som har lært seg ikke å tisse på stuegolvet. Dansk Folkeparti ble altså sett på som

møkkete hunder.

På den tida var det vanlig å se på Fremskrittspartiet og seinere Dansk Folkeparti på denne måten: De var fremmedfiendtlige og populistiske. Det som skjedde i valget i 2001, var at det plutselig var de som ville holde Dansk Folkeparti utenfor som ble sett på med motvilje. De som pleide å bestemme hva som var riktig og galt i den offentlige debatten, ble påhengt merkelapper som «meningstyranner» og «smaksdommere». Det interessante var at disse merkelappene fikk så stort offentlig gjennomslag. De fant tydeligvis gjenklang i et utbredt ubehag.

NY BOK: Rune Lykkebergs nye bok, Kampen om Sandhederne» har fått stor oppmerksomhet og gode kritikker i Danmark.
Foto: Danske Gyldendal forlag

Det var viktig historie som ble avsluttet ved valget i 2001. Et system av sannheter som hadde dominert velferdsstaten siden 1960-tallet, falt med et brak. En måte å se verden på som hadde vært naturlig og ordentlig, ble hengt ut som undertrykkende. De som hadde vært vant til å definere den politiske anstendighet, ble framstilt som ondskapsfulle og undertrykkende. De ble kalt «eliten»; og de som var imot dem, utropte seg selv til «folket».

MENNESKENE I DEN kulturelle overklassen som dominerte den offentlige debatten, mistet sin posisjon som moralske veiledere. De dominerte velferdsstatens institusjoner i en periode fra 1960-tallet og framover, en periode da stadig flere mennesker skulle sluses gjennom utdanningssystemet og stadig flere jobber krevde gode skolekarakterer og flotte vitnemål.

Sosiologen Erik Jørgen Hansen har dokumentert framveksten av en ny overklasse han kalte «den profesjonaliserte klassen» i Danmark fra 1960-tallet. Den kjennetegnes av relativt frie arbeidsbetingelser og lange videregående utdannelser, men ikke stor økonomisk kapital. Mennesker fra denne klassen arbeider primært i offentlig sektor, særlig i utdannelsessystemet og i kulturinstitusjoner. «Den profesjonaliserte klassen» mottok privilegier via en sosialdemokratisk visjon av velferdsstaten - en visjon som ikke er nedfelt i manifest, men som kan rekonstrueres ut fra reformer, betenknninger og politiske målsetninger.

Det fantes både en økonomisk og pedagogisk søyle i den danske velferdsstaten. Økonomisk handlet det, for å bruke den danske statsministeren

Viggo Kampmanns ord, om «å gjøre gode tider bedre»: sikre økonomisk framgang og velstand. Pedagogisk handlet det om å oppdra borgerne til demokratisk deltakelse med moderne pedagogikk og moderne kunst.

Den kritiske, progressive og modernistiske borger ble idealborgeren, «småborgeren» ble redselssceneriet. Den gode borger deltar med engasjement og provokasjoner, den dårlige borger lar seg underholde av massekulturen og er ellers opptatt med seg og sitt.

Som en undervisningsminister en gang sa det: Trusselen kommer fra borgeren som er «seg selv nok» som bevisstløs arbeidskraft og forbruker. Man kan si at «den profesjonaliserte klassens» koder for rett og galt, blir til velferdsstaten standard for rett og galt. Dårlig smak og «feil» forbruk sees på som et demokratisk problem. Den økonomiske middelklassens og underklassens måte å se verden på blir ansett som feil. Mye av litteraturen som blir kanonisert i denne perioden og brukt i undervisningen, gjør den modernistiske kunstneren til helt og småborgeren til skurk.

I FØLGE DEN kulturelle middel- og overklassen er det progressive det gode og det reaksjonære det dårlige. Kan man vise at den andres synspunkter er reaksjonære, har man vunnet diskusjonen. Dette systemet av sannheter baserer seg på en progressiv historieforståelse. Dyrkelse av nasjonale verdier, tradisjonen, kjernefamilien og massekulturen regnes som reaksjonært. Den antiautoritære holdningen blir den gode holdningen, autoriteter sees på som arkaiske overlevninger fra det gamle samfunnet.

Men vi skal ikke glemme at mange har opplevd denne tidas pedagogikk som myndiggjørende, og at mange av dens synspunkter på for eksempel likestilling nå er blitt tradisjon og forsvares som viktige danske verdier, selv av regjeringen Fogh Rasmussen.

VI SKAL HELLER ikke glemme at det på mange måter er nettopp dette systemet av sannheter som har banet veien for dem som gjorde opprør mot dem. Da den kulturelle overklassen ble utpekt som ny autoritet, ble de utsatt for frigjøringspråket som de selv hadde institusjonalisert. Nå var det ikke lenger småborgeren, men «plaprehumanismen» og «lalletoleransen» som var redselssceneriet. Det farlige var ikke lenger å være seg selv nok; trusselen kom fra de altfor optimistiske og progressive som ikke ville være konsekvente og forsvare grenser og verdier.

Det var ikke et nytt oppgjør og en ny kamp som ble innledet i 2001. Det er karakteristisk at protestpartiene som har preget dansk politikk siden slutten av 60-tallet, har hatt den samme motstanderen: systemet av sannheter som preget den kulturelle overklassen. Det voldsomme sinnet som ble tydelig i 2001, var ikke primært rettet mot innvandrere og flyktninger, men mot dem som ville bestemme hvordan man kunne snakke om innvandrere og flyktninger.

TO FORSKJELLIGE SPRÅK kolliderte i 2001: Den humanistiske posisjonen snakket om et slags syndefall, som om et populistisk virus hadde infisert en sunn samfunns kropp. Den andre posisjonen snakket om en befrielse av «folket» fra «eliten», som om humanistene skulle ha sittet i et tårn og konspirert mot det virkelige folket der nede. Begge beskrivelsene er både riktige og feil. Det er ikke «folket» mot «eliten»: I det danske velferdssamfunnet finnes det både en økonomisk, en administrativ og en kulturell overklasse. Definisjonskampen er i høy grad overklassenes interne konflikt om sannhetene og fordelingen av ressurser.

Men i offentligheten ble den kulturelle overklassen framstilt som den eneste eliten. Den var forsvarsløs fordi den hadde vært blind for aspekter ved sin egen oppdragelse som virker ekskluderende for dem som skulle oppdras. Misforholdet mellom de to blickene kjennetegner kulturell dominans. Den oppleves som asymmetrisk: Det oppdragerne ser som naturlig og riktig, kan virke nedlatende og umyndiggjørende for de oppdradde. Denne asymmetrien ble synlig for alle ved valget i 2001, og har ført til dramatiske forandringer av den politiske kulturen og de offentlige sannhetene.

FRA HØYRE SIDE har kritikken av denne analysen gått på at den ignorerer flyktninger og utlendingers rolle i dansk politikk. Men den danske maktutredningen viser faktisk at danskernes holdning til flyktninger og innvandrere ikke har endret seg i løpet av ganske mange år. Det har til gjengjeld det offentlige blikket. Kritikken fra venstre side går på at analysen rettferdiggjør den danske utlendingspolitikken. Men poenget er at venstresiden ikke har vært i stand til å kritisere denne utlendingspolitikken fordi estetiske og moralistiske argumenter som «stuerent» og «hysteri» virker mot sin hensikt: De minner bare om den nedlatenheten som fikk sannhetene til å falle i 2001.

Forfatteren er kultur- og featureredaktør i Information og forfatter av «Kampen om sandhederne».

Oversatt av Astrid Bruvik

Dagbladet.no Postadresse: Boks 1184 Sentrum 0107 Oslo Besøksadresse: Langkaia 1 0150 Oslo
© 2008 DB Medialab AS Ansvarlig redaktør: Anne Aasheim Redaktør Dagbladet.no: [Morten Øverbye](#)
